

Руслан КОРОПЕЦЬКИЙ

кандидат історичних наук

науковий співробітник відділу археології

Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7231-5130>

e-mail: ruskor@ukr.net

Ігор ГАРАСИМ

завідувач відділу охорони та популяризації історико-культурної спадщини

Історико-культурного заповідника «Стільське городище»

e-mail: ihor.andriiovych1993@gmail.com

НОВІ АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ОКОЛИЦЯХ СІЛ СТІЛЬСЬКО Й ІЛІВ НА ЛЬВІВЩИНІ

Представлено результати польових досліджень, які проводилися в околицях сіл Стільсько й Ілів Стрийського р-ну Львівської обл. Встановлено, що планомірне вивчення цього регіону розпочалося у 1980-х роках, тривало до середини 1990-х років і переважно було зосереджено навколо двох основних пам'яток – Стільського та Ілівського городищ. Зазначено, що впродовж цього періоду в межах оборонних ліній городищ та на прилеглих територіях зафіксовано численні різночасові пам'ятки: сільсько-господарські поселення, виробничі центри, курганні могильники, які відображають послідовні етапи заселення регіону та датуються у широких хронологічних межах: від доби енеоліту до XVII–XVIII ст. Наголошено, що вагомий внесок у дослідження терену зробила Верхньодністрянська археологічна експедиція, у складі якої працювали львівські археологи О. Корчинський, М. Филипчук, В. Шишак і Прикарпатська експедиція Інституту археології АН СРСР, яку очолювали Б. Тимошук та І. Русанова. Спостережено, що від початку 2000-х років через брак фінансування планомірні дослідження на цій території було згорнуто і лише після створення Історико-культурного заповідника «Стільське городище» у 2015 р. археологічні пошукування поступово відновилися. Основну увагу зосереджено на встановленні меж уже відомих пам'яток, виявленні та введенні до наукового обігу нових місцезнаходжень, їх фіксації та топографічній прив'язці, вивченні неінвазійними методами решток наземних об'єктів тощо.

Констатовано, що плідною виявилася наукова співпраця між заповідником «Стільське городище» й Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. У її межах відновлено розкопки городища й багатошарового поселення у с. Ілів, проводяться спільні розвідкові дослідження регіону.

У 2023 р. здійснено обстеження території Стільського городища в межах зовнішньої лінії оборони з метою ознакування земляних валів за допомогою GPS-навігатора для подальшого перенесення цих точок координат на цифрові мапи, зібрано підйомний матеріал на поселеннях Ілів I, Ілів XII та Стільсько IX. Поряд із фрагментами різночасового керамічного посуду (доба неоліту – пізнє середньовіччя) виявлено по-

одинокі вироби із кременю та каменю, охопно з артефактами із вторинною обробкою та знаряддями праці: наконечник стріли, лощило, розтирач, фрагмент скребка. Також відкрито нове поселення доби бронзи – ранньозалізного часу в ур. Кошира в околицях с. Стільсько. На обстеженій ділянці загальною площею майже 20 га зафіксовано чисельні матеріали XVII–XVIII ст. і два місцезнаходження більш раннього періоду: бронзової доби – ранньозалізного часу. Останні фіксовано за знахідками крем'яних виробів – відходів виробництва та знарядь праці різного ступеню патинування.

Ключові слова: городище, багатопарове поселення, історія досліджень, археологічні розвідки, підйомний матеріал.

У 2023 р. на пам'ятках Стільського археологічного комплексу (Стрийський р-н Львівської обл.) працювали три археологічні експедиції. У межах договору про наукову співпрацю між Історико-культурним заповідником «Стільське городище» й Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України було організовано спільні стаціонарні археологічні дослідження на городищі-святині в с. Лів під керівництвом співробітника відділу археології інституту Андрія Гавінського. Водночас в околицях сіл Лів і Стільсько проводилися розвідкові археологічні дослідження під керівництвом співробітника відділу археології інституту Руслана Коропецького та завідувача відділу охорони та популяризації історико-культурної спадщини заповідника Ігоря Гарасима.

Мета статті – введення до наукового обігу результатів означених розвідкових досліджень.

Географічно регіон археологічних пошукувань розташований у межах Стільського пасмово-горбогірного ландшафтного підрайону, що займає межиріччя Давидівки-Луğu та Зубри і належить до складу Опільської структурно-денудаційної горбогірно-долинної височини. Серед трьох підрайонів цієї області він має найбільші усереднені абсолютні висоти – понад 370–400 м. Рельєф відзначається домінуванням заліснених височин, розчленованих річковими долинами та глибокими ярами. На цій території поширені досить рідкісні скельно-печерні утворення, серед яких, зокрема, комплекс із трьох печер, розташований під городищем у с. Лів (Кравчук, Зінько, 2018, с. 63–64).

Серед археологічних пам'яток у досліджуваному регіоні опорними можна вважати два ранньосередньовічні городища, розташовані в околицях сіл Стільсько й Лів, які стали реперами у проведенні розвідкових обстежень. Нижче коротко схарактеризуємо їхню історію вивчення.

Стільське городище розміщене в околицях с. Стільсько Стрийського р-ну Львівської обл. Оточена потужними земляними укріпленнями – валами та ровами – площа пам'ятки становить приблизно 250 га. Городище є центром потужного конгломерату численних різночасових – від доби бронзи до пізнього середньовіччя – пам'яток. У його околицях зафіксовано низку поселень, курганних могильників та окремі курганні насипи, ймовірні культові об'єкти тощо. На сьогодні досліджена лише незначна частина території пам'ятки.

Вперше припущення про можливість існування укріпленого середньовічного міста в околицях с. Стільсько з'явилися у статті історика Володимира Мацека «Княже-Митрополиче Стільсько в Миколаївщині над Дністром», опублікованій у 6-му числі часопису «Наша Батьківщина» за 1937 р. Автор опирався на повідомлення грекомовних письмових джерел і відзначав перспективність подальших історичних та археологічних досліджень у цьому регіоні (Мацек, 1938, с. 129–131).

У 60–70-х роках ХХ ст. територію пам'ятки обстежував місцевий краєзнавець, історик за освітою Василь Дереш. Він записував фольклорні перекази, які стосувалися топонімів – назв урочищ, розташованих на території городища й околицях, збирав підйомний археологічний матеріал, а в 1969–1970 рр. склав перший окомірний план пам'ятки (Дереш, 2019, с. 131–132).

Стаціонарні дослідження пам'ятки під керівництвом співробітника Інституту суспільних наук АН УРСР (тепер – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) Ореста Корчинського розпочалися 1981 р. За результатами перших польових сезонів городище було попередньо датовано XI–XII ст. (Корчинський, 1981, с. 1–10). Із 1984 р. нова пам'ятка поступово впроваджується до наукового обігу (Корчинський, 1984, с. 279; Корчинський, 1986b, с. 250–251; Корчинський, 1987, с. 347; Корчинський, Петегирич, 1988, с. 289–290).

Починаючи з 1985 р., датування виявлених на пам'ятці об'єктів та оборонних споруд городища у звітах і публікаціях О. Корчинського змінюється – тепер це кінець Х – початок XI ст. (Корчинський, 1986a, арк. 6; Корчинський, 1987, с. 347).

Із 1987 р. дослідження пам'ятки проводить постійна Верхньодністрянська слов'яноноруська археологічна експедиція Інституту археології АН УРСР, до складу якої, крім керівника Ореста Корчинського, введені Михайло Филипчук і Володимир Шишак. У 1988 р. у її складі виокремлюються два загони: перший займався безпосередньо дослідженням Стільського городища, його очолювали М. Филипчук та В. Шишак (Филипчук, 1990, арк. 1–5; Шишак, 1989, арк. 17–19); роботами другого керував О. Корчинський, основним завданням якого стало проведення пошукових археологічних досліджень на території, що прилягала до городища, з метою виявлення синхронних об'єктів, а також пам'яток археології інших історичних епох (Корчинський, 1989, арк. 1–8).

У контексті визначення хронології функціонування городища важливими були дослідження 1989 р., що проводилися в північній і північно-західній частинах пам'ятки під керівництвом М. Филипчука. У заповненні виявлених наземних та заглиблених споруд поряд із керамікою Х–XI ст. зафіксовано численні фрагменти пізньосередньовічного глиняного посуду, уламок керамічної люльки, вироби із заліза. Михайло Филипчук визначив досліджені споруди як господарські та попередньо датував їх добою пізнього середньовіччя (Филипчук, 1990, арк. 1–5).

Від початку 1990-х років Верхньодністрянська археологічна експедиція зосередила увагу на вивченні території усього Верхнього Подністер'я (Корчинський, 1992, арк. 1), водночас масштаби досліджень у Стільську помітно скоротилися.

Ілівське городище та супутнє багаточарове поселення розташовані на південно-східній околиці с. Ілів. Городище розташоване на високому (орієнтовно 90 м над долиною річки) залісненому мисі, утвореному течією р. Ловець та потічка, який впадає у неї. Майдан городища складається із двох частин – внутрішньої та зовнішньої. Внутрішня, розміром 34×54 м, витягнута в напрямку з півночі на південь, із напільного (південного) боку оточена валом дугастої форми висотою 1–2,5 м, що не доходить до країв майдану, та ровом із плоским дном шириною 7–8 м та глибиною 2,3–2,7 м. До валу прибудовано конусоподібний постамент, на вершині якого розміщений кам'яний п'єдестал розміром 3,5×4,5 м. На поверхні п'єдесталу зафіксовано сліди вогнища, виявлено фрагменти кераміки і бронзовий перстень. Цю споруду інтерпретовано як культу – підніжжя для встановлення ідолів (капище). Поряд із ним було виявлено шість овальних або округлих ям діаметром від 0,35 до 1,7 м, заповнених вугликами, фрагмен-

тами кераміки та кістками тварин. Зовнішній майдан городища має розмір 26×60 м. Зовнішній вал суттєво зруйнований ерозією. Його висота сягає 1 м. У середній частині валу є прохід шириною 4 м. Ззовні вал оточений ровом, ширина якого становить 6–7 м, глибина – 1 м (Русанова, Тимошук, 1988, арк. 46–52; Корчинський, 2010, с. 404–405).

З північного, східного та західного схилів мису, на якому розташоване городище, виступають прямовисні вапнякові скелі, де зафіксовано три печери. Форма внутрішніх приміщень печер близька до прямокутної, висотою від 1,7 до 2,3 м. Відсутність археологічного матеріалу на цей час не дає змоги датувати появу цих печер і визначити період їхнього функціонування (Русанова, Тимошук, 1988, арк. 46; Корчинський, 2010, с. 403–404).

За зовнішньою лінією укріплень городища на південному, пологішому, схилі мису віднайдено багатощарове поселення відкритого типу. Воно розтягнене в напрямку з півночі на південь на відстань 250 м. На денній поверхні збереглися приблизно три десятки западин переважно округлої форми, які можна інтерпретувати як залишки заглиблених споруд житлового та господарського призначення (Русанова, Тимошук, 1988, арк. 52–55; Корчинський, 2010, с. 405).

Пам'ятку відкрили Дмитро Павлів, Орест Корчинський та Олександр Овчінніков 1985 р. Цього ж року О. Корчинський склав план городища (Корчинський, 1985, арк. 8–9, рис. 13). У 1987–1988 рр. городище та поселення досліджувала Прикарпатська археологічна експедиція Інституту археології АН СРСР під керівництвом Ірини Русанової та Бориса Тимошука. На території городища закладено два розкопи, траншеєю перерізано вал і рів зовнішньої лінії оборони. На території багатощарового поселення було розкопано три западини з рештками вогнища, глинобитної печі та ямками – слідами стовпових конструкцій (Русанова, Тимошук, 1988, арк. 46–55). За результатами проведених робіт, вчені інтерпретували пам'ятку як комплекс, що складається з малого язичницького городища-святилища давніх слов'ян XIII ст. і синхронного поселення (Тимошук, 1993, с. 28–29; Русанова, Тимошук, 2007, с. 49, 195).

Орест Корчинський розширив хронологію пам'ятки та виокремив новий етап функціонування городища (Корчинський, 1998, с. 129–133; Корчинський, 2008а, с. 73–81; Корчинський, 2008b, с. 22–26). На думку дослідника, вперше людські поселення з'явилися на цій території значно раніше XIII ст., що підтверджує наявність у культурному шарі фрагментів кераміки доби енеоліту, бронзи, залізного віку та празької культури, а заснування городища припадає на VIII ст. Окрім того, вчений стверджує, що соціальна функція укріпленого поселення (городища) зазнала змін із приходом християнства. Наприкінці X – на початку XI ст. на місці язичницького святилища були зведені укріплення феодального замку або фортеці, що «виконувала оборонну або фіскальну функцію» на цих територіях (Корчинський, 2010, с. 402–406, 422).

Результати археологічних досліджень, проведених на цих теренах упродовж 1980–1990-х років, дали можливість зробити висновок, що найбільш ранній етап заселення регіону припадає на середину III тис. до н. е., а період розквіту Стільського й Ілівського городищ датовано орієнтовно VIII–X ст.

У 2001 р. Стільське городище отримало статус пам'ятки археології національного значення (Корчинський, 2017а, с. 11). У 2015 р. городища у Стільську й Ілові стали частиною Історико-культурного заповідника «Стільське городище». Одне з найважливіших завдань новоствореної структури – відновлення наукових досліджень регіону.

Упродовж польових сезонів 2016–2017 рр. головну увагу було зосереджено на поверхневих обстеженнях пам'яток, які перебували в безпосередній близькості до городищ у селах Стільсько й Ілів. Зокрема, проводилися роботи з визначення орієнтовних меж пам'яток, відбувалася їхня фіксація та топографічна прив'язка за допомогою GPS-навігатора, вивчення неінвазивними методами решток наземних об'єктів (заглиблених житлових і господарських споруд), які простежуються на денній поверхні у вигляді неглибоких западин (Корчинський, 2017b, арк. 5–19; 2018, арк. 5–14, Корчинський та ін., 2019, с. 86–99; Коропецький та ін., 2021, с. 49–58). Розвідкові дослідження 2023 р. були спрямовані на додаткове дослідження вже відомих пам'яток і пошук нових місцезнаходжень на території, прилеглої до Стільського та Ілівського городищ.

На території *городища у с. Стільсько* (рис. 1, 2) проведено фіксацію розташування оборонних ліній за допомогою GPS-навігатора для подальшого перенесення

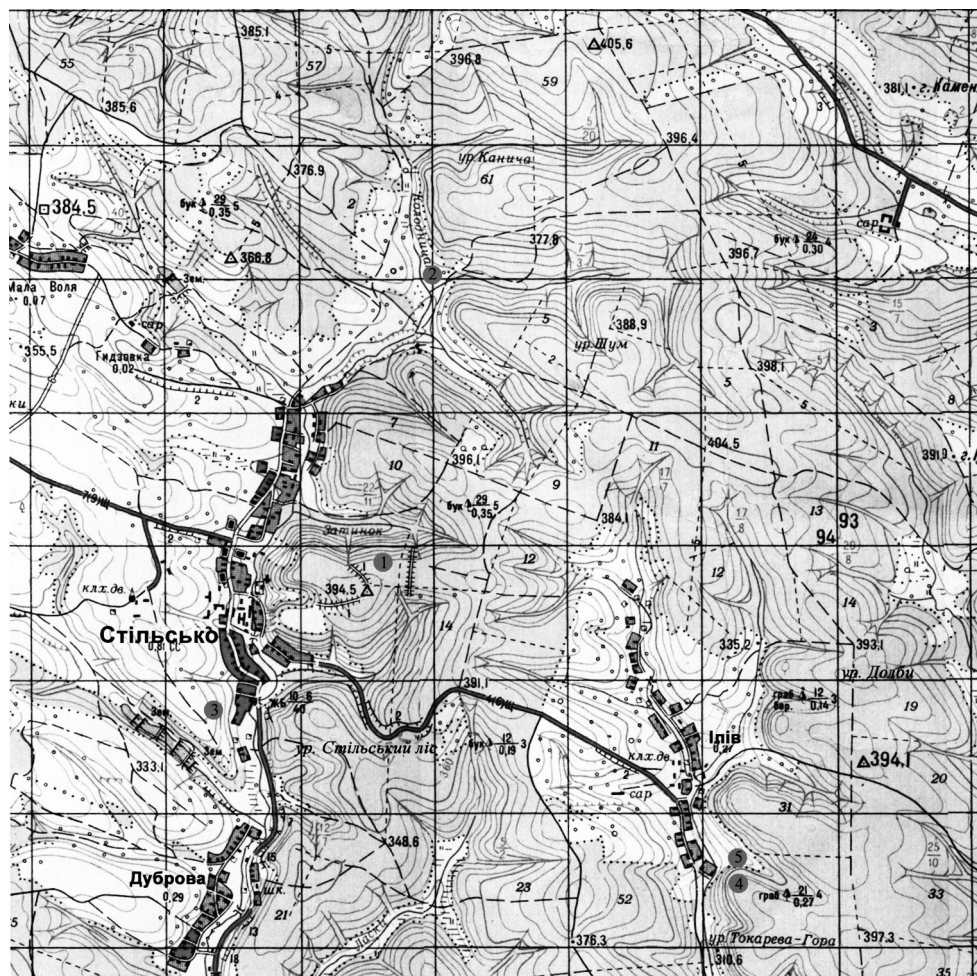

Рис. 1. Карта місцезнаходження археологічних пам'яток, обстежених у 2023 р. в околицях сіл Стільсько та Ілів (Стрийський район Львівської області): 1 – городище IX–XI ст. в с. Стільсько; 2 – поселення Стільсько IX; 3 – поселення в ур. Кошира; 4 – городище та багатосарове поселення Ілів I; 5 – поселення Ілів XII.

Рис. 2. Розташування виявлених пам'яток та місцезнаходжень в с. Стільсько, обстежених під час розвідкових досліджень у 2023 р.

Рис. 3. Поселення Стільсько ІХ на супутниковому знімку

цих точок координат на цифровій мапі. Ознакування земляних укріплень проводилося методом визначення та фіксації GPS-координат через кожні 15–20 м уздовж лінії валу та з фіксацією розривів у валах. Також встановлено, що частина укріплень, позначених на давніших геодезичних та інструментальних планах, не проглядається на рельєфі місцевості, можливо, через вплив природних ерозійних процесів.

Під час обстежень на пологому північному схилі плато в ур. Городище, на якому розміщений дитинець, на віддалі 190 м на північний схід від укріплення дитинця та 119 м на південь від другої лінії оборони в ур. Затінок, було виявлено яму від поваленого вітром дерева. У ній, у розмитому дощами ґрунті, зібрано фрагменти кружального глиняного посуду, який можна датувати в межах X–XI ст.

Експедиція повторно обстежила виявлене під час розвідкових досліджень заповідника в польовому сезоні 2016 р. багатшарове поселення Стільсько IX, розташоване за 0,4–0,5 км на північний схід від населеного пункту (рис. 1, 7). Воно займає крайню південно-східну частину невисокого мису між правим берегом р. Колодниця та невеликим потічком, який впадає в неї. Мис, на якому розміщене поселення, простягається і плавно понижується з північного заходу на південний схід. Площа поселення – приблизно 1,22 га, що встановлено за поширенням підйомного матеріалу (рис. 3).

Під час обстеження пам'ятки зібрано підйомний матеріал, основну частину якого становлять фрагменти ліпного посуду (рис. 5: 1–3), вироби із кременю та каменю (рис. 5: 4–6). Також зафіксовано декілька скупчень глиняної вимазки. У загальному комплексі можна виокремити матеріали, що датуються періодом енеоліту, добою бронзи, ранньозалізним часом, а також періодом раннього середньовіччя та модерною добою.

Рис. 4. с. Стільсько, ур. Кошира на супутниковому знімку

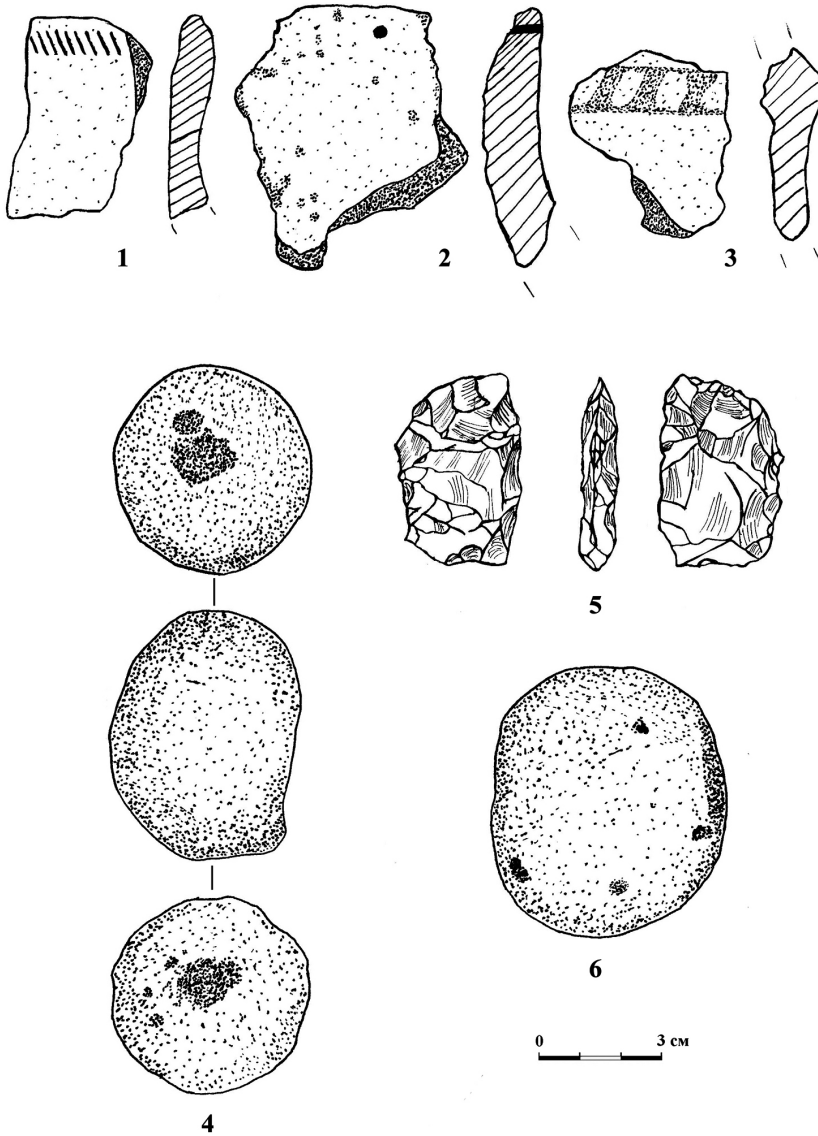

Рис. 5. Пам'ятка Стільсько ІХ: 1-3 – фрагменти керамічного посуду; 4-5 – крем'яні вироби; 6 – кам'яний розтирач (рисунок Я. Демської)

У збірці керамічних виробів, які можна віднести до епохи енеоліту (10 екз.), найцікавіші дві знахідки. Перша – фрагмент вінця ліпного горщика (рис. 5: 1). Його поверхня добре заглажена, лощена, має сіро-коричневе забарвлення. Вінце злегка відхилене назовні. Край вінця декорований вертикальними насічками. Керамічне тісто виготовлене з добре відмуленої і добре випаленої глини, на зламі однорідного темно-сірого кольору. Товщина фрагмента становить 0,8 см, а діаметр вінця посудини – приблизно 24 см. Другий фрагмент – стінка ліпного горщика. Його поверхня добре заглажена та лощена; ззовні має сіро-коричневий колір, із середини – тем-

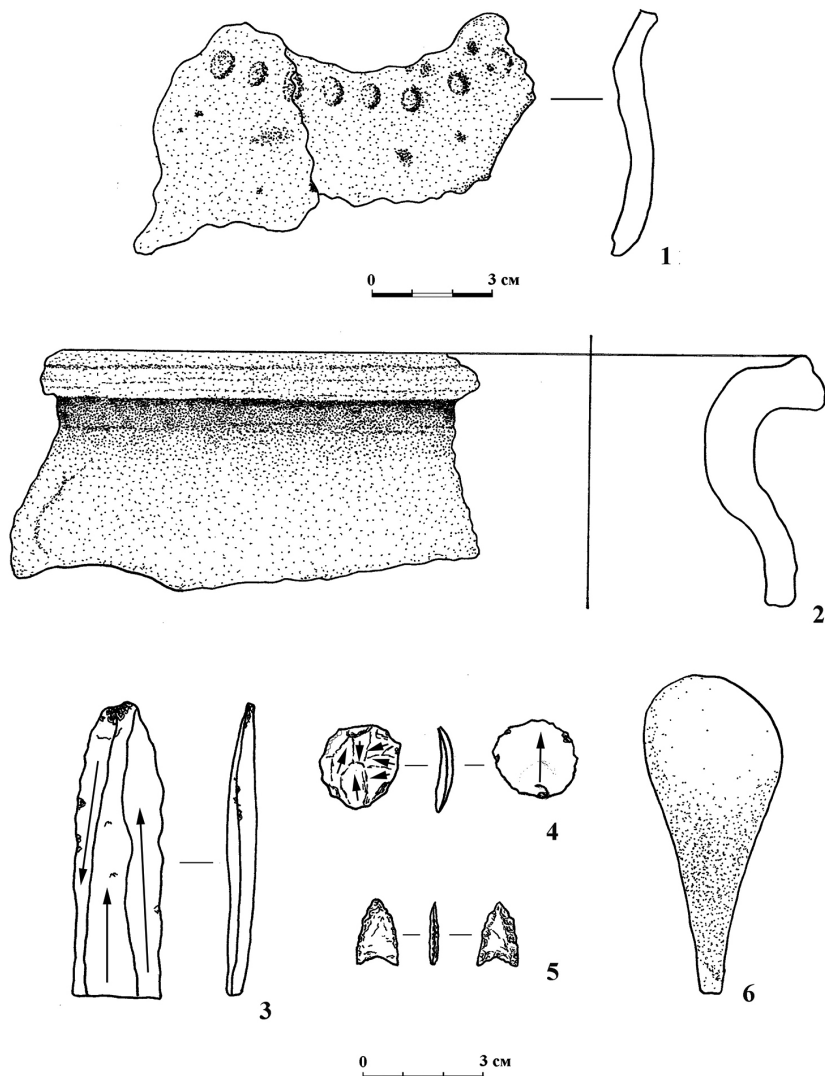

Рис. 6. Ілів I, ур. «Печера»: 1–2 – фрагменти керамічного посуду; 3–6 – крем'яні вироби (рисунок Я. Демської)

но-сірий. Посудину виготовлено з добре відмуленої глини. Керамічне тісто добре випалене, з незначними домішками дрібнозернистого піску та дрібних фрагментів шамоту. На зламі – двошарове, світло-сірого та графітового забарвлення. Товщина стінки – від 0,7 до 1,1 см.

Керамічні вироби бронзової доби репрезентовані 22 фрагментами ліпних посудин: уламками стінок (19 екз.), денець (2 екз.) і вінець (1 екз.). Вінья ліпного горщика прямі, верхній край зрізаний під кутом 45°. Поверхня заглажена, сірого кольору. Тісто добре випалене, з домішкою дрібно товченого шамоту вохристого кольору. Внутрішня поверхня заглажена, темно-сірого кольору. Товщина вінець – 0,9 см, діаметр – майже 22 см.

Ранньозалізна доба на цій пам'ятці репрезентована 26 фрагментами ліпного посуду. Основна кількість знахідок – це уламки стінок горщиків (20 предметів). Окрім фрагментів стінок, серед посуду ранньозалізної доби було виявлено фрагменти вінець (3 екз.), денць (2 екз.), а також фрагмент вушка ліпної посудини. Одна з найцікавіших і найвиразніших знахідок у цій колекції – уламок вінець тюльпановидного горщика (рис. 5: 2). Вінець злегка відхилене назовні. Поверхня заглажена, коричнево-вохристого забарвлення ззовні, сірого – зсередини. Під вінцями посудина декорована рядом наскрізних проколів (один збережений повністю, другий на зламі – частково). Тісто доброго випалу з домішками товченого шамоту. Злам двошаровий, забарвлений у сірий і коричнево-вохристій кольори. Товщина вінець становить 1,4 см, діаметр вінець – приблизно 24 см. До збірки матеріалів ранньозалізного часу також віднесено фрагмент денця ліпної широкої миски. Зовнішня поверхня виробу шорстка, світло-коричневого кольору. Внутрішня – добре заглажена, темно-сірого кольору. Випал якісний. Тісто з домішками дрібнозернистого піску та дрібно товченого шамоту. Злам денця двошаровий, забарвлений у світло-коричневий і сірий кольори. Від денця під кутом 45° відходить стінка миски. Товщина денця – 1,1 см, а залишку стінки – 0,6 см. Діаметр дна миски – майже 14 см. Окрім цих знахідок, увагу привертає фрагмент стінки ліпного горщика, ззовні декорований горизонтальним наліпом зі скісними втисненнями (рис. 5: 3). Поверхня фрагмента заглажена слабо, злегка горбкувата, сіро-коричневого кольору. Керамічне тісто доброго випалу з домішками шамоту. Внутрішня – шорстка коричнево-вохристого кольору. На зламі – неоднорідного сіро-коричневого забарвлення. Товщина стінки – 1,1 см.

Дві незначні за кількістю групи знахідок становлять уламки глиняного кружального посуду доби раннього середньовіччя та XVII–XVIII ст.

До матеріалів доби раннього середньовіччя можна віднести чотири фрагменти глиняного кружального посуду: уламки стінок (3 екз.) та уламок вінець (1 екз.) горщиків. Фрагмент вінець темно-сірого кольору й має шорстку поверхню. Вінця злегка розхилені назовні. Керамічне тісто доброго випалу з домішкою дрібнозернистого піску, темно-сірого кольору на зламі. Товщина вінець становить 0,8 см, а діаметр посудини – 14 см.

На пам'ятці було виявлено лише чотири фрагменти новочасного посуду: уламки вінець (1 екз.), стінок (2 екз.) і денця (1 екз.). Вони виготовлені з добре відмуденої глини, з незначною домішкою дрібнозернистого піску. Внутрішні та зовнішні поверхні добре заглажені. Забарвлення фрагментів – від світло-сірого до світло-коричневого кольору. Найбільше увагу в цій невеликій збірці привертає фрагмент вінець кружального горщика сірого кольору. Його зовнішня і внутрішня поверхні добре заглажені. Верхній край вінець не зберігся, але помітно, що під ним була орнаментация у вигляді горизонтальної втисненої лінії. Нижче шийки горщик був декорований втисненим орнаментом у формі зигзагу між двома горизонтальними смугами. Фрагмент виготовлено з добре відмуденої глини з домішкою незначної кількості дрібнозернистого піску, випал якісний. Товщина вінець – 0,4 см, а діаметр – майже 17 см.

Крем'яні вироби виготовлені з волинського кременю та здебільша представлені відходами виробництва – відщепами різноманітної форми. Стан збереження артефактів часто незадовільний, окремі відщепи мають сліди перебування у вогні, поверхня вкрита інтенсивною патиною.

Найцікавіші в цій збірці – крем'яний відбійник і фрагмент крем'яного серпа (?). Як відбійник використовувалося жовно яйцеподібної форми, сліди використання

Рис. 7. Пам'ятка Стільсько ІХ. Вид із південного заходу

Рис. 8. Пам'ятка в ур. Кошира (с. Стільсько). Вид із південного заходу

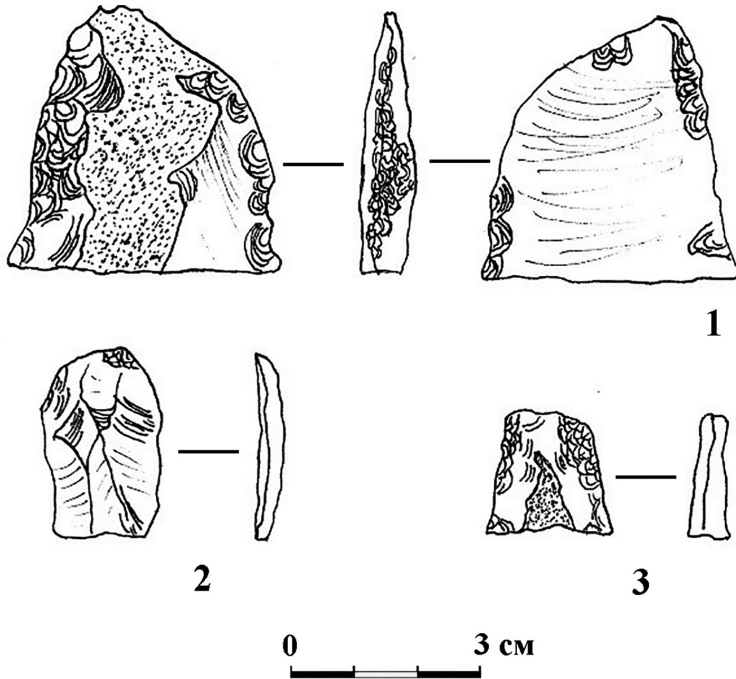

Рис. 9. Пам'ятка в ур. Кошира. Крем'яні вироби із скупчення 1 (3) та з скупчення 2 (1; 2)

(сколи контрударів) є на обох кінцях виробу (рис. 5: 4). Поверхня вкрита сірою однорідною жовною кіркою. Розмір виробу – 6,3×4,9 см. Фрагмент крем'яного серпа (?) виготовлений із туронського кременю світло-сірого кольору, має трапецієподібну форму. Розмір виробу – 4,8×3,0×0,9 см (рис. 5: 5).

Вироби з каменю представлені розтирачами та їхніми фрагментами (2 екз.), а також фрагментами зернотерок (2 екз.). Під час обстеження пам'ятки вдалося виявити непошкоджений оранкою розтирач. Артефакт виготовлений із кварциту, має сферичну форму та розмір 6,8×5,8 см у діаметрі (рис. 5: 6).

Незначну частину зібраного матеріалу можна віднести до культури лійчастого посуду IV тис. до н. е. (рис. 5: 1), що дає змогу пов'язати пам'ятку з однокультурними поселеннями, розташованими поблизу сіл Тростянець та Ілів, які досліджував А. Гавінський у 2013 р. і 2023 р. (Гавінський, Пастеркевич, Рогожинський, с. 177). На наступні сезони заплановано провести стаціонарні польові дослідження на пам'ятці, щоби визначити потужність культурного шару й обґрунтувати її хронологію.

Також обстежено нововиявлене багатощарове поселення на південно-західній околиці с. Стільсько в ур. Кошира (рис. 1, 8). Пам'ятка розташована на плато, яке плавно понижується в напрямку з північного заходу на південний схід до долини безіменного потоку, який існував колись і внаслідок господарської діяльності був перетворений на каскад рибних ставків. Перепад висот становить 30–40 м, висота н. р. м. – 340 м. Досліджувана територія характеризується мішаними ґрунтами: від добре гумусованих у центрі плато до супіщаних у напрямку зниження висоти на південь – південний схід (рис. 4).

Із чисельної збірки фрагментів кераміки було відібрано 49 найінформативніших новочасного кружального посуду. Кераміка сильно пошкоджена внаслідок регулярного переорювання сільськогосподарських угідь і представляє уламки стінок, вінець, денець, ручок сіроглиняних та червоноглиняних посудин. Окремі знахідки вкриті оливковою та темно-зеленою поливою, частина має лише незначні залишки поливи на поверхні, проте більшість належить саме до сіроглиняного посуду. Кераміка виготовлена на гончарному крузі з добре відмуленої глини, має якісний випал. В окремих фрагментах у керамічному тісті спостерігаються незначні домішки дрібнозернистого піску. Частина сіроглиняного посуду декорована лощеними вертикальними чи діагональними смугами, втисненим орнаментом у формі смуг, зигзагів чи пунктирних ліній, виконаних за допомогою штампа або їх комбінацій. На австро-угорських мапах другої половини XVIII ст. жодної житлової чи господарської забудови на цій ділянці не простежується. Можливо, громадська забудова в ур. Кошира існувала не дуже довго, тому не була зафіксована на топографічному зніманні місцевості, або місцеве населення здавна використовувало поле під пасовище чи для інших потреб громади, чим можна пояснити наявність уламків посуду XVII–XVIII ст. на поверхні обстежуваної ділянки.

Також у межах поселення було зафіксовано два порівняно компактні скупчення давнішого за хронологією матеріалу. Перше – розташоване на північному краю плато, за 170 м на південний схід від будівель колишньої тракторної бригади, за 540 м на захід від дороги Стільсько–Ілів та 17 м від крайньої північної межі поширення культурного шару XVII–XVIII ст. Під час обстежень цієї ділянки поля було виявлено фрагмент крем'яного знаряддя: уламок (вістря?) трапецієвидної форми, виготовленого з туронського кременю сірого кольору (рис. 9: 3). Частина поверхні виробу вкрита молочною патиною. Спереду частково збереглася біла жовнова кірка. Верхня і нижня частини артефакту обламани. З обох боків простежується дрібна нерегулярна дорсальна ретуш. У поперечному перерізі скол має лінзовидну форму. Розмір фрагмента – 1,9×1,8×0,6 см.

Друге скупчення розташоване на південному краю плато, за 355 м на південь від першого, за 30 м від крайньої південної межі поширення культурного шару XVII–XVIII ст., за 15 м на північ від краю поля. На площі приблизно 150 м² було зібрано п'ять фрагментів кременю – чотири відщепи та, вірогідно, фрагмент скребка, виготовленого з туронського кременю темно-сірого кольору (рис. 9: 1). На поверхні скребка збереглася жовнова кірка темно-сірого кольору. З обох боків виробу простежується дрібна дорсальна лускоподібна ретуш. Розмір фрагмента – 4,3×4,0×0,9 см.

У наступні польові сезони дослідження в ур. Кошира буде продовжено з метою збору більшої кількості матеріалу бронзової доби – ранньозалізного часу, що дасть змогу довести або спростувати припущення про існування в цій місцевості поселення межі III–I тис. до н. е.

Іншою зоною проведення досліджень були околиці печерного комплексу, городища та багатошарового поселення *Ілів I*, розташовані на південно-східній околиці с. Ілів (рис. 1). Комплекс розміщений на високому (орієнтовно 90 м над долиною річки) залісненому місці, утвореному течією р. Лловець і потічка, який впадає в неї. З північного, східного та західного схилів мису, на якому розташоване городище, виступають прямовисні вапнякові скелі, де зафіксовано три печери, період функціонування яких досі остаточно не з'ясований. Територіальна близькість цього комплексу до відомої

пам'ятки доби палеоліту – гроту Прийма I (відстань між ними по прямій – 9,5 км) викликало питання про можливість використання печер біля Ілова в доісторичний період. Під час розвідкових робіт також обстежено поверхню схилу вище та нижче рівня входу до печер. Усередині печери 1 (Рожаниці) зафіксовано фрагмент кружального горщика XVII–XVIII ст., що, очевидно, потрапив досередини вже на пізньому етапі її функціонування. На поверхні схилу в насувному ґрунті зібрано колекцію різночасових керамічних і крем'яних виробів. Серед фрагментів посуду є пізні форми (XVIII ст.) та уламки кружальних горщиків давньоруського часу (рис. 6: 2). Окрему увагу привертає фрагмент вінчика ліпної посудини з грубим листоподібним штамповим орнаментом (рис. 6: 1), який може бути датований добою пізнього енеоліту. У збірці виробів із кременю поряд із заготовками та відходами виробництва, що охоплюють фрагменти пластин, відщепів і дрібні уламки сировини, трапляються вироби із вторинної обробкою або слідами використання. Серед них зламана пластина із дрібною ретушшю (Рис. 6: 3) та скребло (рис. 6: 4). Обидва вироби можна віднести до доби неоліту–енеоліту. Більш пізній період може представляти наконечник стріли трикутної форми із двома «жальцями»-виступами в широкій частині та дугоподібною основою (рис. 6: 5). Такі наконечники можуть бути датовані добою пізнього енеоліту – ранньої бронзи. Також до знарядь праці можна попередньо зарахувати невелике жовно кременю краплеподібної форми зі сильно заглаженою поверхнею, яке могли використовувати як лощило (рис. 6: 6). Подібні артефакти трапляються на пам'ятках доби неоліту–енеоліту та притаманні досліджуваній території. Поверхня більшості крем'яних виробів вкрита інтенсивною «молочною» патиною, зокрема й у місцях зламів, що свідчить про незадовільні умови їхнього збереження.

Рис. 10. Поселення Ілів XII. Вид із заходу

На північ від комплексу Ілів I, у долині, на лівому березі потічка Іловець, на південно-східній околиці села, на ділянці лагідного схилу розміром 180×90 м, обмеженій зі сходу лісом, а із заходу – річковою заплавою, розташоване поселення *Ілів XII*, територію якого також обстежено у 2023 р. (рис. 1, 10). На поверхні та у кротовинах у межах пам'ятки зібрано невелику кількість дрібних фрагментів кружального посуду з помітною домішкою піску в керамічному тісті. Ці знахідки аналогічні до матеріалів, виявлених під час попередніх досліджень поселення експедицією заповідника у 2016 р. (Корчинський, 2017b, арк. 14–15), тому можуть бути датовані давньоруським часом.

Отже, завдяки проведеним дослідженням здійснено верифікацію вже відомих пам'яток, розташованих на території Стільського археологічного комплексу, уточнено їхні межі, виявлено нові місцезнаходження та визначено пункти, перспективні для подальших стаціонарних досліджень.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Дорош, В. (2019). Спогади про початки дослідження городища в Стільську. *Стільський град*, 2. Львів, 130–133.

Гавінський, А., Пастеркевич, В., Рогожинський, Я. (2014). Пошук поселень культури лійчастого посуду у верхів'ях Дністра. *Археологічні дослідження в Україні у 2013 р.* Київ, 177.

Коропецький, Р., Корчинський, О., Гарасим, І., Мельник, В., Хамуляк, В. (2021). Археологічні дослідження 2017–2021 р. на території Стільського городища та у його довкіллі. *Стільський град*, 3. Львів, 49–58.

Корчинський, О. (1981). Звіт про розвідкові роботи Давньоруського археологічного загону на городищі поблизу с. Стільське Миколаївського р-ну за 1981 р. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів.

Корчинський, О. (1984). Исследования на Львовщине. *Археологические открытия 1982 года*. Москва: Наука, 279.

Корчинський, О. (1985). Звіт про дослідження в с. Стільсько та розвідки у Львівській області у 1985 р. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів.

Корчинський, О. (1986a). Звіт про археологічні дослідження городища давньоруського літописного Зудеча та городища X–XI ст. поблизу с. Стільське Миколаївського району Львівської області у 1986 р. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів.

Корчинський, О. (1986b). Исследования древнерусских городищ на Львовщине. *Археологические открытия 1984 года*. Москва: Наука, 250–251.

Корчинський, О. (1987). Исследования Стольского городища. *Археологические открытия 1985 года*. Москва: Наука, 347.

Корчинський, О. (1989). Звіт про роботу постійнодіючої Верхньодністрянської слов'яноруської експедиції у 1988 році. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів.

Корчинський, О. (1993). Звіт загону по дослідженню городищ Прикарпаття у 1992 році. *Архів Інституту археології НАН України*. Київ.

Корчинський, О. (1998). Слов'янські культові центри IX–XI ст. в околицях Стільського городища. *Народознавчі Зошити*, 2(20). Львів, 129–133.

Корчинський, О. (2008a). Осередки язичництва давніх слов'ян на Верхньому Дністрі. *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник, 1*. Львів, 73–81.

Корчинський, О. (2008b). Городище в селі Ілів на Львівщині. *Науковий вісник Українського історичного клубу, 14*. Москва, 22–26.

Корчинський, О. (2010). Пам'ятки давньої історії та культури в околицях сіл Ілів, Борусів, Суходіл та Поляна на Львівщині. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині, 14*. Львів, 234–254.

Корчинський, О. (2017a). З історії створення історико-культурного заповідника «Стільське городище». *Стільський град, 1*. Львів, 9–47.

Корчинський, О. (2017b). Звіт про роботу розвідкової археологічної експедиції історико-культурного заповідника «Стільське городище» у 2016 р. *Науковий архів Інституту археології НАН України*. Київ.

Корчинський, О. (2018). Звіт про роботу розвідкової археологічної експедиції історико-культурного заповідника «Стільське городище» у 2017 р. *Науковий архів Інституту археології НАН України*. Київ.

Корчинський, О. (2021). Спогади про початки дослідження Стільського городища. *Стільський град, 3*. Львів, 128–165.

Корчинский, О., Петегирич, В. (1988). Изучение древнерусских городищ в Прикарпатье. *Археологические открытия 1986 года*. Москва: Наука, 289–290.

Кравчук, Я., Зінько, Ю. (2018). Рельєф Львівської області. В М. М. Назарук (ред.), *Львівська область: природні умови та ресурси: монографія*. Львів: Видавництво Старого Лева, 55–85.

Мацек, В. (1938). Княже-митрополиче Стільсько в Миколаївщині над Дністром. *Наша Батьківщина, 6*. 129–131.

Русанова, И., Тимошук, Б. (1988). Отчет о работе Прикарпатской экспедиции Института археологии АН СССР за 1987 г. *Науковий архів Інституту археології НАН України*. Київ.

Русанова, И., Тимошук, Б. (2007). *Языческие святилища древних славян*. Москва.

Тимошук, Б. (1993). Ілівське городище-святилище. *Галицько-Волинська держава: передумови виникнення, історія, культура традиції: Міжнародна наукова конференція (Галич, 19–21 серпня 1993 р.): тези доповідей*. Львів, 28–29.

Филипчук, М. (1990). Звіт про археологічні дослідження Верхньодністрянської (загону № 1) постійнодіючої слов'янорусської археологічної експедиції у 1989 році на території Стільського городища Миколаївського району Львівської області. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів.

Шишак, В. (1989). Звіт про підсумки археологічних досліджень на території Верхнього Подністрів'я у 1989 р. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів.

REFERENCES

Dorosh, V. (2019). Spohady pro pochatky doslidzhennia horodyshcha v Stilsku. *Stilskiy hrad, 2*. Lviv, 130–133 (in Ukrainian).

Havinskyi, A., Pasterkevych, V., & Rohozhynskyi, Ya. (2014). Poshuk poseleni kulture liichastoho posudu u verkhiviakh Dnistra. *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini u 2013 r.* Kyiv, 177 (in Ukrainian).

Koropetskyi, R., Korchynskyi, O., Harasym, I., Melnyk, V., & Khamuliak, V. (2021). Arkheolohichni doslidzhennia 2017–2021 r. na terytorii Stil'skoho horodyshcha ta u yoho dovkilli. *Stil'skyi hrad*, 3. Lviv, 49–58 (in Ukrainian).

Korchynskyi, O. (1981). Zvit pro rozvidkovi roboty Davnoruskoho arkheolohichnoho zahonu na horodyshchi poblyzu s. Stilske Mykolaivskoho r-nu za 1981 r. *Arkhiv Viddilu arkheolohii Instytutu ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy*. Lviv (in Ukrainian).

Korchinskii, O. (1984). Issledovaniya na Lvovshchine. *Arkheologicheskie otkritiya 1982 goda*. Moscow: Nauka, 279 (in Russian).

Korchynskyi, O. (1985). Zvit pro doslidzhennia v s. Stilsko ta rozvidky u Lvivskii oblasti u 1985 r. *Arkhiv Viddilu arkheolohii Instytutu ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy*. Lviv (in Ukrainian).

Korchynskyi, O. (1986a). Zvit pro arkheolohichni doslidzhennia horodyshcha davnoruskoho litopysnoho Zudecha ta horodyshcha X–XI st. poblyzu s. Stilske Mykolaivskoho raionu Lvivskoi oblasti u 1986 r. *Arkhiv Viddilu arkheolohii Instytutu ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy*. Lviv (in Ukrainian).

Korchinskii, O. (1986b). Issledovaniya drevnerusskikh gorodishch na Lvovshchine. *Arkheologicheskie otkritiya 1984 goda*. Moscow: Nauka, 250–251 (in Russian).

Korchinskii, O. (1987). Issledovaniya Stolskogo gorodishcha. *Arkheologicheskie otkritiya 1985 goda*. Moscow: Nauka, 347 (in Russian).

Korchynskyi, O. (1989). Zvit pro robotu postiinodiichoї Verkhnodnistrianskoi slovianoruskoi ekspedytsii u 1988 rotsi. *Arkhiv Viddilu arkheolohii Instytutu ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy*. Lviv (in Ukrainian).

Korchynskyi, O. (1993). Zvit zahonu po doslidzhenniu horodyshch Prykarpattia u 1992 rotsi. *Arkhiv Instytutu arkheolohii NAN Ukrainy*. Kyiv (in Ukrainian).

Korchynskyi, O. (1998). Slovianski kultovi tsentry IX–XI st. v okolytsiakh Stil'skoho horodyshcha. *Narodoznavchi Zoshyty*, 2(20). Lviv, 129–133 (in Ukrainian).

Korchynskyi, O. (2008a). Oseredky yazychnytstva davnikh slovian na Verkhnomu Dnistri. *Istoriia religii v Ukraini. Naukovyi shchorichnyk*, 1. Lviv, 73–81 (in Ukrainian).

Korchynskyi, O. (2008b). Horodyshche v seli Iliv na Lvivshchyni. *Naukovyi visnyk Ukrain'skoho istorychnoho klubu*, 14. Moskva, 22–26 (in Ukrainian).

Korchynskyi, O. (2010). Pamiatky davnoi istorii ta kultury v okolytsiakh sil Iliv, Borusiv, Sukhodil ta Poliana na Lvivshchyni. *Materialy i doslidzhennia z arkheolohii Prykarpattia i Volyni*, 14. Lviv, 234–254 (in Ukrainian).

Korchynskyi, O. (2017a). Z istorii stvorennia istoryko-kulturnoho zapovidnyka «Stil'ske horodyshche». *Stil'skyi hrad*, 1. Lviv, 9–47.

Korchynskyi, O. (2017b). Zvit pro robotu rozvidkovoї arkheolohichnoї ekspedytsii istoryko-kulturnoho zapovidnyka «Stil'ske horodyshche» u 2016 r. *Naukovyi arkhiv Instytutu arkheolohii NAN Ukrainy*. Kyiv (in Ukrainian).

Korchynskyi, O. (2018). Zvit pro robotu rozvidkovoї arkheolohichnoї ekspedytsii istoryko-kulturnoho zapovidnyka «Stil'ske horodyshche» u 2017 r. *Naukovyi arkhiv Instytutu arkheolohii NAN Ukrainy*. Kyiv (in Ukrainian).

Korchynskyi, O. (2021). Spohady pro pochatky doslidzhennia Stil'skoho horodyshcha. *Stil'skyi hrad*, 3. Lviv, 128–165.

Korchinskii, O., & Petegirich, V. (1988). Izuchenie drevnerusskikh gorodishch v Prikarpat'e. *Arkheologicheskie otkritiya 1986 goda*. Moscow: Nauka, 289–290 (in Russian).

Kravchuk, Ya., & Zinko, Yu. (2018). Relief Lvivskoi oblasti. In M. M. Nazaruk (Ed.), *Lvivska oblast: pryrodni umovy ta resursy: monohrafiia*. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva, 55–85 (in Ukrainian).

Matsiek, V. (1938). Kniazhe-mytopolyche Stilsko v Mykolaivshchyni nad Dnistrom. *Nasha Batkivshchyna*, 6. 129–131 (in Ukrainian).

Rusanova, I., & Timoshchuk, B. (1988). Otchet o rabote Prikarpatsoi ekspeditsii Instituta arkheologii AN SSSR za 1987 g. *Naukovyi arkhiv Instytutu arkheologii NAN Ukrainy*. Kyiv (in Russian).

Rusanova, I., & Timoshchuk, B. (2007). *Yazicheskie svyatilishcha drevnikh slavyan*. Moscow (in Russian).

Tymoshchuk, B. (1993). Ilivske horodyshe-sviatylyshche. *Halytsko-Volynska derzhava: peredumovy vynyknennia, istoriia, kultura tradytsii: Mizhnarodna naukova konferentsiia (Halych, 19–21 serpnia 1993 r.): tezy dopovidei*. Lviv, 28–29 (in Ukrainian).

Fylypchuk, M. (1990). Zvit pro arkheolohichni doslidzhennia Verkhnodnistrianskoi (zahonu № 1) postiinodiuchoi slovianoruskoi arkheolohichnoi ekspeditsii u 1989 rotsi na terytorii Stilskoho horodyshecha Mykolaivskoho raionu Lvivskoi oblasti. *Arkhiv Viddilu arkheolohii Instytutu ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy*. Lviv (in Ukrainian).

Shyshak, V. (1989). Zvit pro pidsumky arkheolohichnykh doslidzhen na terytorii Verkhnoho Podnistrovia u 1989 r. *Arkhiv Viddilu arkheolohii Instytutu ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy*. Lviv (in Ukrainian).

Ruslan KOROPETSKYI

PhD (History)

Research Fellow of the Department of Archaeology

I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7231-5130>

e-mail: ruskor@ukr.net

Ihor HARASYM

Head of the Department of Protection and Popularization of

Historical and Cultural Heritage

Historical and Cultural Reserve «Stilске Gorodysheche»

e-mail: ihor.andriiovych1993@gmail.com

NEW ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN THE VICINITY OF THE VILLAGES OF STILSKO AND ILIV IN THE LVIV REGION

The publication presents the results of field explorations conducted in the vicinity of the villages of Stilsko and Iliv of the Stryi district of the Lviv region. Intensive archaeological research in this region began in the 1980s and continued until the mid-1990s. It was mainly concentrated around two key sites – Stilsko and Iliv hillforts. During this period, within the defensive lines of the hillforts and in the adjacent territories, numerous sites of different chronological periods were discovered – agricultural settlements, production centers, and barrow fields, which reflect the stages of settlement of the region and can be

dated back within a broad chronological framework from the Eneolithic era to the 17th–18th centuries. A significant contribution to the study of this area was made by the Upper Dnister archaeological expedition, which involved Lviv archaeologists O. Korchynskiy, M. Phylpchuk, V. Shyshak, and the Carpathian expedition of the Institute of Archeology of the Academy of Sciences of the USSR led by B. Tymoshchuk and I. Rusanova. Since the beginning of the 2000s systematic research in this area has been suspended because of a lack of funding. Only after the creation of the Historical and Cultural Reserve «Stilske Gorodyshe» in 2015 did archaeological searches gradually resume. The main attention is paid to establishing boundaries of already known sites, discovering and including in the scientific circulation of new locations, their recording and topographic binding, studying by non-invasive methods of the remains of ground objects, etc.

Scientific cooperation between the Historical and Cultural Reserve «Stilske Gorodyshe» and the I. Krypnyakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine become very productive. Within its framework, excavations of the hillfort and multi-layered settlement in Iliv were resumed (expedition leader A. Havynskiy), and joint surveys of the region are being carried out.

In 2023, an exploration of the territory of Stilsko hillfort within the outer line of defense was conducted to identify earthen ramparts using a GPS navigator for further transfer of coordinate point data to digital maps, archaeological material from the surface was collected on the settlements of Iliv I, XII and Stilsko IX. Together with the fragments of ceramic ware of different periods (from Neolithic to Late Middle Ages), several flint and stone products were found, including artifacts with signs of use and tools: an arrowhead, an awl, a grinder, a fragment of an end-scraper. A new Bronze Age–Early Iron Age settlement was discovered in Koshyra Place near Stilsko. Numerous materials from the 17th–18th centuries were recorded on the surveyed site with a total area of about 20 hectares together with two locations of the artifacts from the Bronze Age–Early Iron Age. These locations were defined by finds of flint products – flakes and tools with patination of the surface.

Keywords: hillfort, multilayered settlement, history of research, archaeological survey, finds from the surface.